

«Քայլ առ քայլ» բարեգործական հիմնադրամ

«Նախադպրոցական հաստատության մանկավարժական աշխատողների մասնագիտական կարողությունների և հմտությունների զարգացման» ծրագիր

ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Թեմա՝ «ԷՔՍԿՈՒՐՍԻԱՆԵՐԻ ԵՎ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԱՅՑԵՐԻ ԴԵՐԸ ՍԱՆԵՐԻ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ԳՈՐԾՈՒՄ»

Դաստիարակ՝ Լուսինե Ոսկանյան

Մանկապարտեզ՝ «Թումանյան քաղաքի նախադպրոցական ուսումնական հաստատություն» ՀՈԱԿ

Երևան 2023 թ.

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ..... 3

ԳԼՈՒԽ 1

ԷՔՍԿՈՒՐՍԻԱՆԵՐԻ ԵՎ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԱՅՑԵՐԻ ԴԵՐԸ ՍԱՆԵՐԻ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ
ԳՈՐԾՈՒՄ 5

ԳԼՈՒԽ 2

ԱՅՑ ԹՈՒՄԱՆՑԱՆԻ ԼՈՒՑԿԻՆԵՐԻ ԹԱՆԳԱՐԱՆ ԵՎ ՄՇԱԿՈՒՅԹԻ ՊԱԼԱՏ 9

ԵԶՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆ.....14

ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ..... 15

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Նախադպրոցական տարիքը անձի ձևավորման կարևորագույն փուլերից մեկն է, ուստի շատ կարևոր է իմանալ, թե այս շրջանում երեխային ինչ է պետք սովորեցնել, հաղորդել, և առավել կարևոր է, թե ինչպես, ինչ մեթոդներով ու ձևերով դա անել:

Նախադպրոցական տարիքի յուրաքանչյուր երեխա հետաքրքրասեր և անհագ է իրեն շրջապատող աշխարհի նկատմամբ և ակտիվ կլանում է գիտելիքները: Այս տարիքում ամեն ինչ հետաքրքիր է երեխային և նա ակտիվորեն ընկալում է աշխարհը, հետևաբար երեխայի տարիքային այս առանձնահատկությունը պետք է առավելագույնս ճիշտ օգտագործվի ուսումնական հաստատությունում իրականացվելիք կրթադաստիարակչական գործունեության ընթացքում: Հենց այս ժամանակահատվածում կարևոր է երեխաների մեջ սերմանել սեր հայրենիքի, բնության նկատմամբ, հետաքրքրություն առաջացնել նրա մշակութային արժեքների նկատմամբ, զարգացնել պատկերացումները անձի, հասարակության մասին: Այսպիսի կարողունակությունների ձևավորմանը մեծապես նպաստում են պարբերաբար կազմակերպվող էքսկուրսիաները: Ուսումնական և դաստիարակչական այս առանձնահատուկ ձևը հնարավորություն է տալիս բնական պայմաններում դիտարկել առարկաները և երևույթները: Միաժամանակ երեխայի մոտ ակտիվացնում է մտավոր ակտիվությունն ու հուզական ոլորտը:

Էքսկուրսիան այցելություն է ուսումնադաստիարակչական նպատակներով, որի էությունը կայանում է ցուցադրման և բացատրման համակցության մեջ: Այն զննական մեթոդ է: Էքսկուրսիաները և մշակութային այցերը գործունեության այն ձևերն են, որոնք երեխաներին իսկապես դուր են գալիս:

Մեզ բախտ է վիճակվել աշխատել 21-րդ դարի ուսումնական հաստատությունում, ինչը մեզանից պահանջում է անընդհատ նոր մոտեցումների, առավել ռացիոնալ մեթոդների է գործունեության ավելի հետաքրքրաշարժ ու ժամանակակից ձևերի կիրառում արդի ուսուցումը կյանքի հետ կապելու, ուսուցման, դաստիարակման մեթոդներն ու ձևերը կատարելագործելու և ակտիվացնելու նոր պահանջներից

ելնելով: Հենց այդպիսի գործունեության ձևերից մեկն էլ էքսկուրսիաներն ու մշակութային այցերն են:

Լ. Ասատրյանի, Գ. Հակոբյանի «Մանկավարժություն» համատեղ ձեռնարկում, որը ներկայացնում է մանկավարժության տեսական-մեթոդաբանական հիմքերը, մանկավարժական գործընթացի կազմակերպման օրինաչափությունները, կանոնները, սկզբունքները, մեթոդները, համառոտ խոսվում է նաև էքսկուրսիաների մասին՝ որպես ուսուցման կազմակերպման ուշագրավ ձև¹: *Լ. Մմբատյանի, Լ. Վերդյանի, Հ. Մինասյանի Մանկապարտեզի միջին խմբի (4-5 տարեկանների) կրթական համալիր ծրագրում նույնպես խոսվում է էքսկուրսիաների դերի մասին²: Աշխատանքը կատարելիս օգտվել ենք ինչպես այդ գրքերից, այնպես էլ՝ համացանցային աղբյուրներից:*

Նպատակը. Նկատի ունենալով թեմայի արդիականությունը, կարևորելով ուսուցման ու դաստիարակության տվյալ գործունեության ձևը, իմ հետազոտական աշխատանքի կատարումը նպատակ ունի տեսական նյութի ուսումնասիրմամբ, էքսկուրսիաների ներկայացմամբ, ևս մեկ անգամ կարևորել գործունեության այս ձևը, ներկայացնել դրանց արդյունավետությունը՝ սանի զարգացման գործում, կատարել առաջարկներ, որոնք կնպաստեն դրա ակտիվացմանը:

ԳԼՈՒԽ 1

<<ԷՔՍԿՈՒՐՍԻԱՆԵՐԻ ԵՎ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԱՅՑԵՐԻ ԴԵՐԸ ՍԱՆԵՐԻ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ԳՈՐԾՈՒՄ>>

Նախադպրոցական տարիքը անհատականության ձևավորման ամենակարևոր շրջանն է, երբ դրվում են քաղաքացիական որակների նախադրյալները և զարգանում են պատկերացումները մարդու, հասարակության, մշակույթի և բնության մասին: Էքսկուրսիաները օգնում են երեխաների մեջ սերմանել բնական և մշակութային արժեքների նկատմամբ սիրո և սիրո զգացում:

Նախադպրոցականների հետ էքսկուրսիաներ անցկացնելիս խնդիրն է նրանց ուշադրությունը ուղղել և կենտրոնացնել ուսումնասիրվող կամ ուսումնասիրվող կոնկրետ առարկայի վրա: Էքսկուրսիան մանկապարտեզում դաստիարակչական գործունեության կազմակերպման ձևերից է: Էքսկուրսիաների հիմնական նշանակությունն այն է, որ դրանք երեխաներին տալիս են կոնկրետ պատկերացումներ և տպավորություններ իրենց շրջապատող կյանքի մասին:

Էքսկուրսիաների ամբողջ բազմազանությունը բաժանված է հետևյալ չափանիշներով.

- Ըստ բովանդակության;
- Ըստ մասնակիցների կազմի;
- Միջոցառման վայրում;
- Շարժման մեթոդով;
- Ըստ վարքագծի ձևի;

Մեզ շրջապատող աշխարհին ծանոթանալու այս կազմակերպված գործընթացում հսկայական դեր է խաղում հուզական կողմը, որը յուրաքանչյուր էքսկուրսիայի անհրաժեշտ բաղադրիչն է: Ուղեցույցի (դաստիարակի) համար կարևոր է երեխաների կողմից կարեկցանքի հասնելը, այլ ոչ թե զուտ դիտողականությունն ու լսելը: Այն, ինչ նրանք տեսնում և լսում են, պետք է երեխաների մոտ փոխադարձ զգացումներ առաջացնի՝ հիացմունք, վրդովմունք, ուրախություն լսածից և այլն:

Ըստ բովանդակության՝ էքսկուրսիաները բաժանվում են տեսարժան վայրերի և թեմատիկ: Թեմատիկ էքսկուրսիաները բաժանվում են հետևյալ խմբերի.

- Պատմական, որն ընդգծում է տարածաշրջանի պատմության որոշակի ժամանակաշրջան.
- ռազմապատմական, այսինքն՝ էքսկուրսիաներ ռազմական իրադարձությունների հիշարժան վայրեր և ռազմապատմական և հուշահամալիրային թանգարաններ.

- Արտադրության գրառումները, որոնք բացահայտում են ձեռնարկության պատմությունը, ցույց են տալիս նրա ձեռքբերումները, արտադրական գործընթացը.

- Բնական պատմություն - բնապահպանական թեմաներով, եզակի բնական հուշարձանների, տեղական պատմության թանգարանի բնության բաժիններին;

-Գեղարվեստական էքսկուրսիաները պատմում են կոմպոզիտորների, արվեստագետների աշխատանքի մասին: Սրանք էքսկուրսիաներ են դեպի արվեստի պատկերասրահներ, ցուցասրահներ;

Ճարտարապետական և քաղաքաշինական - ճարտարապետական հուշարձանների ցուցադրությամբ, ներկայացնելով քաղաքի պլանավորումն ու զարգացումը;

Էքսկուրսիայի նախապատրաստման և անցկացման մեջ գլխավորը դրա մասնակիցների կրթական և տարիքային մակարդակն է: Կարևոր է, որ ուղեցույցի տրամադրած տեղեկատվությունը ընդհանուր առմամբ հայտնի չէ, այլապես հետաքրքրությունը դրա նկատմամբ արագ կվերանա: Բայց նաև անհնար է, որ նրանք չափազանց բաժանված լինեն երեխաների գիտելիքներից: Նոր տեղեկատվությունը պետք է հիմնված լինի երեխաների նախորդ կյանքի փորձի հիման վրա ձևավորված գիտելիքների վրա:

Կախված գտնվելու վայրից, էքսկուրսիաները բաժանվում են.

- Քաղաքային (ակնարկ և թեմատիկ);

- Նամակագրություն (տեսանյութեր);

- Ծայրամասային (ավտոբուս և հետիոտն);

- Թանգարան

Ըստ փոխադրման եղանակի՝ էքսկուրսիաները բաժանվում են զբոսանքի, տրանսպորտի և համակցվածի:

Ըստ էքսկուրսիաների ձևի՝ դրանք բաժանվում են հետևյալ կերպ.

- Կանոնավոր էքսկուրսիաներ (տեսարժան վայրեր և թեմատիկ);

- կրթական;

- Էքսկուրսիաներ – զբոսանքներ

Ուսումնական էքսկուրսիաների կարևոր դերն այն է, որ դրանց օգնությամբ իրականացվում է ուսուցման տեղական պատմության սկզբունքը, այսինքն. շրջակա միջավայրին ծանոթանալու համար տարբեր թեմաներ ուսումնասիրելիս տեղական

աշխարհագրական նյութի օգտագործումը;

6

Էքսկուրսիան ուսումնական գործընթացի կազմակերպման ձև է, որը թույլ է տալիս դիտարկել և ուսումնասիրել տարբեր առարկաներ և երևույթներ բնական պայմաններում կամ թանգարաններում, ցուցահանդեսներում և արտադրություններում և օրվա ընթացքում երկար ժամանակ է պահանջում, պահանջում է ուսուցչի կողմից հատուկ պատրաստվածություն, օգտագործում տարբեր մեթոդների և տեխնիկայի, երեխաների տարբեր գործունեության կազմակերպում:

Էքսկուրսիայի կառուցվածքը.

- ներածական զրույց;
- կոլեկտիվ դիտարկում;
- երեխաների անհատական անկախ դիտարկում;
- նյութերի հավաքածու;
- մանկական խաղեր հավաքված նյութերով.
- եզրափակիչ մասը, որի ընթացքում ուսուցիչը ամփոփում է էքսկուրսիան և հիշեցնում բնությունը հարգելու անհրաժեշտության մասին:

Էքսկուրսիա մշակելիս կարևոր է դնել և լուծել ուսումնական, կրթական և զարգացնող առաջադրանքներ:

Ուսուցիչը պետք է նախօրոք պատրաստվի էքսկուրսիային. նախօրոք տեղ գտնել (Որտե՞ղ, ինչու՞); ինչ պատմել, ինչ ներկայացնել: Մտածեք ժամանակի մասին (ընդհանուր տեղողությունը ոչ ավելի, քան 1 ժամ, հեռավորությունը 1 կմ մեկ ուղղությամբ կամ մի քանի մետր, եթե երեխաները փոքր են); էքսկուրսիա օգնականի հետ (դայակ, մեթոդիստ, երկրորդ ուսուցիչ, ծնող):

Ուսուցչի նախապատրաստումը հիմնականում բաղկացած է էքսկուրսիայի նպատակի որոշումից և ծրագրի բովանդակության ընտրությունից: Ուսուցիչը պլանավորում է էքսկուրսիա՝ ելնելով ծրագրի պահանջներից և շրջակա տարածքի առանձնահատկություններից:

Էքսկուրսիայի վայրը որոշելիս ուսուցիչը ընտրում է դեպի այն տանող լավագույն ճանապարհը՝ չհոգնեցնել, երեխաներին չշեղել նախատեսված նպատակից: Էքսկուրսիայի վայրից հեռավորությունը որոշելիս պետք է ելնել երեխաների ֆիզիկական հնարավորություններից: Դեպի ընտրված վայր (միակողմանի) ճանապարհորդության տևողությունը միջին խմբում չպետք է գերազանցի 30 րոպեն,

ավագ և նախապատրաստական խմբերում՝ 40-50 րոպեն: Այս դեպքում պետք է հաշվի առնել ճանապարհի առանձնահատկությունները և եղանակային պայմանները:

7

Էքսկուրսիա կազմակերպելիս և անցկացնելիս պետք է հիշել, որ նույնիսկ հետաքրքիր տեղեկատվության մեծ քանակությունը հանգեցնում է ուշադրության թուլացման, այսպես կոչված ուշադրության ճգնաժամերի դրսևորմանը.

Պետք է ուշադրություն դարձնել մանկական հագուստին. Նրանք պետք է հագնվեն

հարմարավետ՝ եղանակին և սեզոնին համապատասխան: Լավ է երեխաներին ներգրավել էքսկուրսիոն սարքավորումների և սարքավորումների պատրաստման մեջ: Սա օգնում է նրանց մոտ հետաքրքրություն առաջացնել գալիք էքսկուրսիայի նկատմամբ:

Էքսկուրսիաների կազմակերպման և անցկացման մեթոդներին ներկայացվող պահանջները.

1. Բովանդակության համապատասխանությունը երեխաների շահերին.
2. Որոշել երեխաների թիվը;
3. ուղղված թեմային (ոչ մի պատահական երևույթ չպետք է շեղի երեխայի ուշադրությունը հիմնականից, կենտրոնականից).
4. Չպետք է լինի դասի կամ պաշտոնական վերապատրաստման բնույթ:
5. Ուսուցչի զգույշ պատրաստում;
6. Նախապես սահմանել այն խոսքի ձևերը, որոնք համախմբվելու կամ առաջարկվելու են առաջին անգամ.
7. Էքսկուրսիայից հետո ընտրեք նկարներ, զրույց վարեք, դիդակտիկ խաղ, նկարեք ձեր տպավորությունները;
8. Էքսկուրսիաների քանակը պետք է պլանավորվի այլ գործողություններին համապատասխան

ԳԼՈՒԽ 2

ԱՅՑ ԹՈՒՄԱՆՅԱՆ ՔԱՂԱՔԻ ԼՈՒՑԿՈՒ ՊԻՏԱԿՆԵՐԻ ԹԱՆԳԱՐԱՆ

Կարևորելով երեխաների շփումն արվեստի հետ և հասկանալով մշակութային վայրեր այցելության նշանակությունը նրանց համար, մենք որոշեցինք երեխաներին տանել Թումանյան քաղաքի լուցկու պիտակների թանգարան: Նախքան թանգարան այցելելը, մենք երեխաների հետ կատարեցինք նախապատրաստական աշխատանք: Նրանց հետ զրույց ունեցանք թանգարանների նշանակության մասին: Ապա ես իմ խմբի երեխաների հետ կազմակերպեցի այց դեպի լուցկու պիտակների թանգարան: Էքսկուրսիան ուղղված էր երեխաների գեղագիտական զարգացմանը: Մեր սաների հետ շրջեցինք թանգարանի տարածքով: Այստեղ նրանք դիտեցին լուցկիների նմուշների բազմաթիվ տեսակներ: Թանգարանում ցուցադրված էին մոտ քսանինը հազար հինգ հարյուր նմուշ: Ըստ թանգարանի զբոսավարի, այն տարածաշրջանում համարվում է ոչ սովորական թանգարան: Այնտեղ ցուցադրված պիտակների շարքում էր նաև աշխարհահռչակ հայ կոմպոզիտոր Արամ Խաչատրյանի, Միքայել Արամյանցի և այլոց դիմապատկերով պիտակների նմուշները: Ինչպես նաև ամենահին 18-րդ դարի լուցկու պիտակի ցուցանմուշը: Այստեղ են նաև գտնվում հնդկական և չինական լուցկու պիտակների ցուցանմուշները: Ցուցանմուշներն ավելի մոտիկից դիտելու համար երեխաներին զբոսավարի կողմից երեխաներին տրամադրվեց ակնոցներ, որպեսզի ցուցանմուշներն էլ ավելի հետաքրքիր ու պատկերավոր ներգործություն ունենան երեխաների վրա: Նմուշները բազմապիսի էին ու գունագեղ, որոնք էլ ավելի էին զարգացնում վառ երևակայությունը և գեղագիտական ճաշակը: Թանգարանում կար նաև խոշորացույց, որը դուրս չմնաց երեխաների ուշադրությունից: Նրանք հաճույքով շոշափում էին խոշորացույցը և մոտեցնելով լուցկու պիտակներին ավելի խոշոր ու պատկերավոր դիտում: Այցը թանգարան նպաստավոր էր նրանով, որ երեխաները ծանոթացան տարբեր ժամանակների լուցկիների պիտակների պատմությանը: Երեխաների հետ մեր այցելությունը շարունակեցինք դեպի Թումանյան քաղաքի մշակույթի պալատ: Այնտեղ երեխաները ծանոթացան 13-րդ դարից մեզ հասած

հնաոճ նմուշներին: Ցուցատախտակին խնամքով և գեղեցիկ շարվածքով

9

տեղադրված են այնպիսի իրեր, ինչպիսիք են կժեր, սափորներ, արդուկներ, բահեր, մանկական օրորոցներ և այլն:

Երեխաները ցուցաբերեցին բարձր հետաքրքրություն դեպի դարերի խորքից եկող հայոց պատմությանը: Նրանք միաժամանակ ծանոթացան սրահի կանոններին, այն է չաղմկել, ձեռքով չդիպչել ցուցանմուշներին, ուշադիր լսել էքսկուրսավարին և չնդատել ու չխանգարել նրան ներկայացնելու ընթացքում:

Էքսկուրսիայի միջոցով երեխաների մոտ զարգացավ սեր և հետաքրքրություն, ինչպես նաև հոգատար վերաբերմունք դեպի հնաոճ իրերը, որոնք մեզ են հասել որպես ժառանգություն 13-րդ դարից:

Երեխաների աչքից չվրիպեց նաև Թումանյան քաղաքի արվեստի դպրոցի նկարչության խմբակ հաճախող սաների գունագեղ ու բազմապիսի աշխատանքները, որոնք փակցված էին պատերին: Սաների աշխատանքները յուրօրինակ հետքերը առաջացրին նրանց մեջ:

Այս էքսկուրսիայի դիտարկումներից պարզ դարձավ, որ այցը դեպի վերոհիշյալ թանգարաններ ստացված էր և տվեց իր ցանկալի արդյունքը:

Այս էքսկուրսիային ներկա են գտնվել <<Թումանյան քաղաքի նախադպրոցական ուսումնական հաստատություն>> ՀՈԱԿ-ի տնօրեն Ա. Ոսկանյանը և դաստիարակ Մարիամ Եղինյանը:

Հետազոտական աշխատանքի ավարտին հաստատության տնօրենն ու դաստիարակը հայտնաբերեցին, որ այս էքսկուրսիան օգտակար էր և մեծ հետաքրքրություն առաջացրեց երեխաների մոտ:

Պարապմունքի ընթացքում հասա այն նպատակին, որ խանդավառություն առաջացավ երեխաների մոտ, և նրանք ուշի-ուշով հետևում էին էքսկուրսավարի խոսքին և զննում նրա կողմից ներկայացվող իրերը:

Ցանկալի է, որ դաստիարակները հետագա աշխատանքների ընթացքում լինեն ավելի ուշադիր և օգտագործեն ավելի շատ դիդակտիկ նյութեր և պարագաներ:

Եզրակացություն

Այսպիսով, <<ԷՔՄԿՈՒՐՄԻԱՆԵՐԻ ԵՎ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԱՅՅԵՐԻ ԴԵՐԸ ՍԱՆԵՐԻ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ԳՈՐԾՈՒՄ>> թեմայի ուսումնասիրությունը հնարավորություն տվեց հանգելու հետևյալ եզրակացությունների.

Էքսկուրսիայից հետո պարզ դարձավ, որ երեխաների հետ մանկապարտեզից դուրս աշխատելը, նրանց հետ մշակութային կենտրոններ այցելելը նպատակահարմար էր և կարևոր երեխաների զարգացման գործում:

Հասանք այն նպատակին, որ երեխաները հետքորթություն դրսևորեցին դեպի լուցկիների պիտակները, հնաոճ իրերը և նկարչության խմբակ հաճախող սաների գունազեղ ու բազմապիսի աշխատանքները:

Կցանկանայի, որ էքսկուրսիաները կրեին շարունակական բնույթ և մաս կազմեն մատաղ սերնդի դաստիարակության գործում:

Օգտագործված գրականության ցանկ

Բելյանա Լ. Վ. Նախադպրոցական կրթության դաշնային պետական կրթական ստանդարտի ներդրման մեթոդական աջակցության կազմակերպում նախադպրոցական կրթական
Ծրագրեր իրականացնող կրթական կազմակերպություններում [Էլեկտրոնային ռեսուրս]: - URL: obrazovatelnye-standardy

2. Բուրլակովա Գ.Վ. Էքսկուրսիան որպես արտադպրոցական գործունեության միջոց. ձևի և բովանդակության միասնություն // Գիտական և մեթոդական էլեկտրոնային ամսագիր «Հայեցակարգ»: – 2014. – Թիվ 11 (նոյեմբեր). – էջ 51–55: – URL` <http://e-koncept.ru/2014/14307.htm>

3. Վերետեննիկովա Ս.Ա. Նախադպրոցականների ծանոթացում բնությանը [Էլեկտրոնային ռեսուրս]. - URL` gramoteyka.jimdo.com

4. Վոլոսովեց, Տ.Վ. Մեթոդական զարգացումներ. Ռուսաստանի կրթության
ակադեմիայի մանկության հոգեբանական և մանկավարժական խնդիրների
ինստիտուտ [Էլեկտրոնային ռեսուրս]. - URL: obrazovatelnye-standardy

5. Davydov V.V. Չարգացման կրթության տեսություն / Ռուս. Ակադեմիկոս
Կրթություն, հոգեբանական ինստիտուտ, ինտ. «Չարգացման կրթություն»
ասոցիացիա [Էլեկտրոնային ռեսուրս]. - URL` psychlib.ru ›mgppu/DTe/DTe-001.htm

6. Էժկովա Ն. Մանկավարժական գործընթացը նախադպրոցական
հաստատություններում. գիտական հայացք // Նախադպրոցական կրթություն. -
2014 թ. - Թիվ 4. - էջ 81 – 84:

7. Զատենա Է.Վ. Ուսուցչի պատրաստակամության զարգացում
նախադպրոցական կրթության դաշնային պետական կրթական ստանդարտը
[Էլեկտրոնային ռեսուրս]: - URL: obrazovatelnye-standardy

15

8. Իվանովա Ա.Ի., Մասլեննիկովա Ն.Պ., Կրեպիշևա Լ.Է. Մանկապարտեզում
բնապահպանական դիտարկումների և փորձերի կազմակերպման մեթոդիկա.
ձեռնարկ նախադպրոցական տարիքի աշխատողների համար. - Մ.: TC Sfera, 2014. -
56 p.

9. Կալուզինա Ս.Է. Առարկայական-տարածական միջավայրի կազմակերպումը
կրթության դաշնային պետական կրթական ստանդարտին [Text]/ Ս.Է.
Կալուզինա, Օ.Վ. Արտամոխին // Նախադպրոցական ուսումնական
հաստատությունների կառավարում. - 2015. - No 4. - P. 34 – 36:

10. Կոյոկինա Օ.Ի., Ցեկասովա Ն.Ի. Նախադպրոցական կազմակերպությունների
փոխգործակցությունը նախադպրոցական կրթության դաշնային պետական
կրթական ստանդարտի իրականացման գործում // Նախադպրոցական
կրթության կառավարում. - 2015. - P. 31 - 33:

11. Մայեր Ա.Ա. Երեխայի զարգացման արդի խնդիրները նախադպրոցական և լրացուցիչ կրթության մեջ. - Սանկտ Պետերբուրգ: Մանկություն - մամուլ. - 2013. - 216 էջ.

12. Նիֆոնտովա Ս.Ն., Գաշթովա Օ.Ա., Ժուկ Լ.Ն. Ուսումնական նպատակային և թեմատիկ էքսկուրսիաների շարք 4-7 տարեկան երեխաների համար: Ուսումնական և մեթոդական ձեռնարկ. - Սանկտ Պետերբուրգ. «Childhood-Press» ՍՊԸ հրատարակչություն: - 2010. - 96 էջ.